

ועידת אויאן

(Evian Conference). ועידה בין-לאומית בענייני פליטים שנערכה בא' (Evian) שלחוף אגם ז'נווה בצרפת ביולי 1938. מ-1933 עד 1937 נמלטו כ-130,000 יהודים מגרמניה. לרוב היתה יציאתם מסודרת, היוצאים עדיין יכלו לקחת עימם חלק מרכושם ונמצאו להם ארצות מושב חדשות. ואולם, גל הרדיפות הקיצוני שהתרחש בעקבות סיפוחה של אוסטריה בידי גרמניה במרס 1938, סילק מיד אפשרות ליציאה מסודרת של הפליטים.

11 יום אחר סיפוחה של אוסטריה הציע נשיא ארצות-הברית, פרנקלין דלנו רוזולט, לכנס ועידה בין-לאומית כדי להקל את הגירת הפליטים מגרמניה ומאוסטריה וכדי להקים ארגון בין-לאומי חדש שיכין פתרון כולל לבעיית הפליטים. מניע עיקרי לגבי משרד החוץ של ארצות-הברית, שהיתה הראשונה שהציעה את הוועידה, היה הרצון להקל מעליו את הלחצים מבית לחוקק חוקי הגירה ליברליים יותר. כבר בהתחלה הבהיר רוזולט שאין לצפות כי מדינה כלשהי תשנה את מדיניותה שינוי של ממש. הוא ציין כי ארצות-הברית אינה שוקלת אפשרות להגדיל את מכסות ההגירה שלה, אך ציין שהמכסות של גרמניה ואוסטריה, שעד אז לא נוצלו במלואן, ינוצלו במהרה עד תום.

ב-6-15 ביולי 1938 נועדו בא' נציגי 32 מדינות: ארצות-הברית, בריטניה, צרפת ועוד שש מדינות אירופיות, קנדה, מדינות אמריקה הלטינית, אוסטרליה וניו-זילנד. הוועידה היתה ממשלתית, ולפיכך לא השתתפו בה נציגי ארגונים ונציגי הפליטים עצמם, אף שניתנה האפשרות לנציגי הפליטים להופיע בפני ועדת משנה. לעומת זאת השתתף בוועידה ג'ימז גרוור מקדונלד, הנציב העליון לענייני פליטים מטעם חבר-הלאומים. בנאום הפתיחה בוועידה ציין הנציג האמריקני, מיירון טיילר, שתרומתה של ארצות-הברית היא לאפשר ניצול מלא של המכסה השנתית מגרמניה ואוסטריה של 27,370 מהגרים. במהלך הוועידה תירץ נציג אחר נציג מפני מה אין ארצו יכולה לקלוט עוד פליטים.

נציג בריטניה הכריז ששטחי הקיסרות כבר צפופים דיים, אינם מתאימים למתיישבים אירופים, או אינם מסוגלים לקלוט עוד פליטים רבים מחמת תנאים מדיניים. כמה שטחים, כגון חלקים במזרח אפריקה, אומנם באים בחשבון לקליטת מהגרים, אך רק במספר מוגבל. הנציג הוציא לגמרי את ארץ-ישראל מכלל המקומות שאפשר לדון בהם בוועידת א'. בריטניה עצמה מאוכלסת כולה ונתונה בבעיית אבטלה, ואינה פתוחה להגירה. נציג צרפת ציין כי מדינתו תעשה את אשר ביכולתה, אך כבר הגיעה לנקודת רווייה קיצונית באשר לקליטת פליטים'. נציג בלגיה דיווח שמצב דומה שורר במדינתו. הולנד יכלה לקבל עוד מהגרים רק אם פליטים שבאותה עת היו בה ימשיכו בדרכם ליעד קבע.

אוסטרליה לא יכלה לעודד הגירת פליטים 'היות ועדיין אין לנו בעיית גזענות ממש, ואיננו מעוניינים לייבא בעיה כזאת'. נציג ניו-זילנד טען, שמחמת בעיות כלכלה תוכל ארצו לקלוט

רק מספר מצומצם של מהגרים. הוא המשיך בדבריו ותיאר את ועידת א' כ'כותל מערבי' 'מודרני'. מחמת המשבר בכלכלה כמעט שלא היה מקום למהגרים בקנדה. מדינות אמריקה הלטינית טענו שהאבטלה היא הגורם המרכזי המכתיב שיעורי הגירה נמוכים. רק נציג הרפובליקה הדומיניקנית הזעירה, מהאחרונים שדיברו בוועידה, השמיע דברים מעודדים, ואמר שארצו מתנדבת להציע שטחים גדולים, אך בלתי מוגדרים, להתיישבות חקלאית של פליטים.

כתב אמריקני תיאר בדיוקנות את רוח הוועידה:

'מירון טיילר פתח בהליכים: "הגיעה השעה שבה ממשלות... חייבות לפעול, ובלא דיחוי". רוב הממשלות המיוצגות פעלו בלא דיחוי בכך שטרקו את שעריהן בפני פליטים יהודים.' לפני סיומה כוננה ועידת א' את ה'ועדה הבין-ממשלתית לעניני פליטים' והורתה לה לפעול בשתי חזיתות: האחת – 'לפנות אל ממשלות של מדינות מיקלט בניסיון לפתח אפשרויות ליישוב של קבע', והשנייה – לשכנע את גרמניה לשתף פעולה בהחלת 'תנאים להגירה מסודרת', כלומר, להרשות הוצאת רכוש של המהגרים מהרייך בהיקף סביר. לוועדה הבין-ממשלתית ניתנה סמכות מועטה, וכמעט שלא ניתנו לה משאבים ואף לא תמיכה מהמדינות החברות בה. למעשה כמעט שלא נחלה הוועדה הצלחה כלשהי בפתיחת שערי מדינות לפליטים. פרוץ המלחמה בספטמבר 1939 שם קץ למאמצי ההגעה להסדר עם גרמניה לאפשר לפליטים להוציא חלק מרכושם. במהרה הדרדרה הוועדה לחוסר פעילות.

חודשים רבים לפני שחדלה הוועדה הבין-ממשלתית מלפעול, היה ברור שוועידת א' כמעט שלא השיגה מאומה. כבר לפני תום הוועידה הסכימו רוב המשקיפים שלמעשה נכשלה בתפקידה העיקרי, דהיינו, מציאת מקומות שאליהם יוכלו להגיע הפליטים. תוצאה ישירה של הוועידה היתה ניתוח תקוותיהם של מאות אלפי יהודים באירופה, שנשאו עיניהם למדינות שהיו מיוצגות בוועידת א' כדי שיצילום ממצב שהלך והחמיר.

ועידת א' מצינת נקודת מפנה מכרעת. בוועידה הבהירו הדמוקרטיים המערביות שלמעשה כמעט שאינן נכונות לעשות מאומה למען יהודי אירופה. זמן קצר אחרי-כן הבהיר 'ליל הבדולח' לעולם, שיהודים לא יוכלו עוד לחיות במקום שבו שולטים הנאצים. בוועידת א' הראה העולם, שהוא לא יקצה מקום לאותם יהודים. כך הפכה 1938 לשנה מכרעת בתולדות השואה. עד תום 1938 ידע העולם כי על היהודים לצאת. גרמניה עדיין הפעילה לחץ על היהודים לצאת והיהודים עצמם רצו לעשות זאת, אך דלתות העולם שנטרקו בוועידת א' נותרו סגורות כול שנות מלחמת-העולם השנייה.

במהלך המלחמה עצמה קיימו ארצות-הברית ובריטניה עוד ועידה, ובה שקלו מתן סיוע ליהודי אירופה. הנציגים ל'ועידת ברמודה' שהתכנסה באפריל 1943 ידעו היטב שהיהודים נרצחים בשיטתיות. גם הם יצאו בהחלטה שלמעשה היתה משמעותה חוסר פעולה.

